

מה שתלמיד עתיד לחדש

ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: (דברים ט י).¹

יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעלמים אשר היה מלפנינו: (קהלת א י).²

מסכת ברכות דף ה עמוד א – כולם נתנו מסיני

ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "ואתנה לך את לוחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" (שמות כד יח). "לוחות" - אלו עשרת הדברות, "תורה" - זה מקרא, "המצוה" - זו משנה, "אשר כתבתי" - אלו נביאים וכתובים, "להורותם" - זה תלמוד; מלמד שכולם נתנו למשה מסיני.³

ירושלמי פאה פרק ב הלכה ד 4 – מה שתלמיד וותיק עתיד להורות

ר' יהושע בן לוי אמר: עליהם - "ועליהם", כל - "ככל", דברים - "הדברים":⁵ מקרא, משנה, תלמוד ואגדה. אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו, כבר נאמר למשה בסיני.⁶ מה טעם? "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא" [קהלת א י] - משיבו חבירו ואומר לו: "כבר היה לעולמים".⁷

¹ כך מתאר משה בפרשתנו את הורדת הלוחות הראשונים לאחר שעשה ארבעים יום בהר, לאחר מעמד הר סיני. וכבר קדם לו הפסוק בשמות כד יב, בציווי למשה לעלות להר ולקבל את התורה והלוחות: "ויאמר ה' אלמשה עלה אלי ההר והיהשם ואתנה לך את לוחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". לא ניכנס כאן לסדר הדברים המדויק, כולל מעמדו של פרק כד בפרשת משפטים, עליו עמדנו חלקית בדברינו [אימתי אמרו נעשה ונשמע](#) בפרשת משפטים; וגם לא להבדלים בין לוחות ראשונים לשניים, עליהם הרחבנו בדברינו [לוחות שניים](#) בפרשה זו בשנה האחרת. הפעם נתמקד בעצם הדברים שנכתבו או נאמרו בע"פ בעת נתינת "לוחות האבן והתורה והמצוה", "ככל הדברים אשר דיבר ה' עמכם בהר" ומשמעותם לדורות.

² כוונת הפסוק כפשוטו, היא לענייני העולם הכלליים, כפי שמעיד עליו הפסוק העוקב: "אין זכרון לראשונים וגם לאחריהם שיהיו לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחריהם" - בגלל שאנשים לא משמרים את הידע של הדורות הקודמים, הם חושבים שגילו דבר חדש ולא היא. הפסוק מדבר בנושא ניהול ושימור ידע (אקטואלי מאד לימינו). ראו פירוש רש"י על הפסוק: "יש דבר - בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו: ראה זה דבר חדש הוא. ואינו חדש, שכבר היה בעולמים שעברו לפנינו, אלא שאין זכרון לראשונים, לכך דומה להיות חדש. וגם לאחריהם שיהיו לאחריהם לא יהיה להם זכרון בדורות שיהיו לאחריהם להם". כך יהיה גם בעתיד. ראו גם פירוש אבן עזרא על הפסוק שהולך בדרך דומה: "מצא יש ברוב בלשון הקדש על הדבר הנמצא לפרקים מעטים ... ואם יראה לאדם דבר חדש - כבר היה לעולמים". אבל חז"ל צרפו פסוק זה לפסוק בדברים שהבאנו ודרשו אותו על חידושי תורה.

³ מדרש זה מייצג, לכאורה, את "הגישה השמרנית", את עליונות המסורת. ראו דברינו [לוחות שניים כראשונים?](#) בהם הבאנו דעות שונות לגבי ההבדלים בין שני הלוחות. מחד גיסא, הדעה: "מה שכתב בראשונים כתב באחרונים"; ומאידך גיסא: "בלוחות הראשונות לא היו אלא עשרת הדברות בלבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרשות ואגדות". כך או כך, בלוחות השניים, או כבר בראשונים, הייתה כתובה כל התורה שאי פעם תילמד ותידון בבית המדרש - הכל כבר "סגור וחתום" ממעמד הר סיני ומהמצוות שניתנו בחורב (ראו דברינו [שמיטה אצל הר סיני](#) בפרשת בהר) ומהקול של אוהל מועד (דברינו [וישמע את הקול](#) בפרשת נשא). וכאשר מתחדשים דברים, כגון פורים, מתאר לנו תלמוד ירושלמי (מגילה פרק א הלכה ה): "שמונים וחמשה זקנים ומהם שלשים וכמה נביאים, היו מצטערין על הדבר הזה, אמרו: כתיב [ויקרא כז לד] אלה המצוות אשר צוה ה' את משה - אלו המצוות שנצטוונו מפי משה. וכך אמר לנו משה: אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה. ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר! לא זזו משם נושאים ונותנים בדבר, עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים". ראו דברינו [שמונים וחמשה זקנים היו מצטערים על הדבר הזה](#) בפורים.

⁴ ראו מקבילות בירושלמי מגילה פרק ד הלכה א, חגיגה פרק א הלכה ח, בהבדלי נוסח זעירים.
⁵ כוונתו לומר: שים לב, לא כתוב: עליהם, אלא ועליהם; לא כתוב: כל, אלא ככל וכו'. יכול היה הפסוק לקצר ולומר: עליהם כל דברים. ואם כתב: "ועליהם ככל הדברים", משמע שיש לדרוש. וזו דרשה המקיימת את עצמה. גם הדרשה הזו ניתנה מסיני.

⁶ תלמיד וותיק הוא מונח שלא ברור כל צרכו ונראה שהכוונה לתלמיד שלא זכה להיקרא רבי או חכם, אבל הוא מלא חכמה ונחשב בבית המדרש. ראו ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה ז: "הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו, או שהיה תלמיד ותיק יושב לפניו וראוי להוראה כשמעון בן עזאי והלך ועשה על פיהם וכו'". ובירושלמי ברכות פרק ב הלכה ח: "יגע רבי בון בתורה לעשרים ושמונה שנה, מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למאה שנה". ובאבות דרבי נתן נוסח א פרק מ: "ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: ... דומה לספוג כיצד? זה תלמיד ותיק שיושב לפני חכמים ולמד מקרא ומשנה מדרש הלכות ואגדות כשם שספוג סופג את הכל כך הוא סופג את הכל". ומשם ברור שאין זו המעלה הכי גבוהה, שהרי מעלת הנפה גבוהה ממנה. וראו עוד גמרא עירובין יג ע"ב: "תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים". וכן הוא במסכת סופרים פרק טז הלכה ה: "תלמיד וותיק היה לו לר' עקיבא, והיה יודע לדרוש את התורה בארבעים ותשעה פנים טמא ובארבעים ותשעה פנים טהור, שלא מאותו הטעם".

⁷ ראו קטע קודם שם בתלמוד על חשיבות וחביבות התורה שבע"פ לעומת התורה שבכתב: "רבי חגיג בשם רבי שמואל בר נחמן: נאמר דברים בפה ונאמר דברים בכתב, ואין אנו יודעים אי זה מהן חביב. אלא מן מה דכתיב: כי על פי הדברים האלה כרתית אתך ברית ואת ישראל, הלא אמרה: אותן שבפה חביבין". אותן שבפה חביבין? אלה [הדברים האלה](#) בפרשת כי תשא על מקומה וייחודה של התורה שבעל פה. מדרש זה חוזר לכאורה על המדרש הראשון שהבאנו ממסכת ברכות, אך יש "הבדל קטן". מישוהו מחדש בבית המדרש, מישוהו מוצא אסמכתא מעניינת מהמקרא, פותר סתירה בין משניות, מברר היטב דבר בשם אומריו וכו'. מישוהו "מורה". להלן נראה אגב שהביטוי בדורות המאוחרים הוא: "מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש", במקורות הקדומים הביטוי הוא "מה שעתידי להורות", אבל הפסוק המובא מקהלת מדגיש את החדש - הוראה חדשה. באים חבריו של אותו מחדש וטוענים כנגדו: "כבר היה לעולמים". איפה? במתן תורה בהר סיני! יענה אותו תלמיד וותיק ומחדש: ברוך שכיוונתי, אשרי!

רבי זעירא בשם שמואל: אין למידין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספות, אלא מן התלמוד.⁸

שמות רבה (שנאן) י א פרשת וארא – מתנאים לאמוראים

ר' נחמיה אמר: "ויתרון ארץ בכל הוא" (קהלת ה ח) - אפילו דברים שאתה רואה אותן מיותרין בתורה,⁹ כגון תוספות של בית רבי ותוספות של ר' נתן, גרים ועבדים, אף הם נתנו למשה מסיני, כגון: ציצית ומזוזה ותפילין, אף הם בכלל התורה. הדא הוא דכתיב: "ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר" (דברים ט ז). אמר רבי יהושע בן לוי: עליהם - ועליהם, כל הדברים - ככל הדברים, המצוה - "ככל המצוה" (דברים לא ה)¹⁰ - מקרא, משנה, הלכה, תלמוד, תוספות והגדות ואפילו מה שתלמיד וותיק עתיד לומר בפני רבו, כולם ניתנו למשה מסיני, שנאמר: "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעולמים אשר היה מלפנינו" (קהלת א ז).¹¹

קהלת רבה פרשה א סימן ב – סוד המטבע המתאימה למקומה

"יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא", כתיב: "ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים" (דברים ט ז), אמר ר' יהושע בן לוי: עליהם - ועליהם, כל - ככל, דברים - הדברים, המצוה - כל המצוה, ללמדך שמקרא ומשנה הלכות תוספתות והגדות ומה שתלמיד ותיק עתיד להורות כבר היה וניתן הלכה למשה מסיני. מניין? ממה שכתוב: "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא" והרי חבירו מוכיח עליו: "כבר היה לעולם". ר' ברכיה בשם ר' חלבו: לאחד שהיתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה ממנו. ליתן גדולה ממנה אין המקום מחזיק. ליתן קטנה ממנה אינה מתמלאה. ליתן כיוצא בה המקום מתמלא. כך, שמעת תורה מפי תלמיד חכם יהי בעיניך כאילו שמעוהו אזניך מהר סיני.¹²

מסכת מנחות דף כט עמוד ב – בין משה לרבי עקיבא

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי

⁸ נראה לנו לחבר קטע זה לקודם. מה שתלמיד וותיק עתיד להורות הוא התלמוד המחדש ומתחדש בבית המדרש בשקלא וטריא של תורה ולפיכך למדין ממנו ולא מן ההלכות (המשנה) וההגדות (אגדות או מסירות בשם חכמים) ומן התוספות (תוספתא וברייתות). ומה שחכמי התלמוד, מסיקים להלכה, מקבל תוקף של "משה מסיני". ואנחנו הרי יודעים כמה פעמים התלמוד משנה לחלוטין את דין המשנה והופך את ההלכה על פניה ב'אוקימתות' למיניהן. האם לא זכו כאן התנאים, האמוראים, גאונים, ראשונים ואחרונים, עד ימינו אנו - חכמי ישראל בכל הדורות - לשטר פתוח שנחתם בהר סיני, שכל דין תורה, תקנה, מנהג וכו', שיידון כהלכה ובהסכמה רחבה, יקבל תוקף של "סיני"? האם שטר זה נוהג גם לדורות?

⁹ דברים (הלכות) הנלמדים מייתור במקרא, כפי שנדרש להלן מייתור של וא"ו, כ"ף וכו'.

¹⁰ יש כאן חיבור בין שני פסוקים נפרדים ורחוקים, זה מפרק ט וזה מפרק לא בספר דברים (שמדבר בכיבוש הארץ). נראה שהנוסח המדויק יותר הוא בויקרא רבה פרשת אחרי מות, פרשה כב סימן א, שם מחוברים פסוקים סמוכים יותר: הפסוק מדברים ט י שהבאנו למעלה: "ועליהם ככל הדברים וכו'", עם הפסוק בראש פרק ח: "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום וכו'".

¹¹ סביר שדרשה זו התגלגלה מהירושלמי הנ"ל, דרך ויקרא רבה שהוזכר בהערה הקודמת, עד לשמות רבה שהוא מדרש מאוחר מהמאה ה-11. לכאורה חוזרים הדברים על דרשת הירושלמי לעיל (שהתגלגלה כאמור דרך ויקרא רבה), בתוספת פסוק מתחילת פרק ח בפרשתנו: "כִּלְהִמְצֹא אֶשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לְעִשׂוֹת וכו'". אך נראה שיש כאן חידוש מעניין בעצם הדבקת שתי הדרשות: זו של רבי נחמיה, שאיננה בירושלמי וזו של רבי יהושע בן לוי שנלקחה משם. רבי נחמיה הוא תנא. לשיטתו ותקופתו, "ועליהם ככל הדברים אשר דיבר ה' עמכם בהר", הם דברי התנאים: תוספות של בית רבי, תוספות של רבי נתן, הלכות ציצית, מזוזה ותפילין. רבי יהושע בן לוי הוא אמורא ובא להוסיף ולומר שהשרשרת ממשיכה הלאה. הדברים שנאמרו בסיני, התוקף של חידושי האמוראים בבית המדרש, הטוחנים עד דק את דברי התנאים - גם זה מסיני. ובכך חזרנו שוב לתלמוד שבגמרא ברכות ובקטע השני בירושלמי שהבאנו בעמוד הקודם. ולא עוד, אלא שהאחרון עדיף.

¹² בדרך מויקרא רבה ומהירושלמי ועוד לפני שמות רבה לעיל, עשה אולי מדרשנו תחנת ביניים בקהלת רבה (מאה 7-8) שסוף סוף הפסוק: "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעולמים אשר היה מלפנינו" לקוח מהספר אותו הוא דורש. אבל הסיבה העיקרית בגינה הבאנו מדרש נוסף זה, היא המשל של הסלע (מטבע) שנפלה וצריך למלא את חסרונה. משהו נפל, משהו נשכח במרוצת הדורות וצריך למלא את החסר בדיוק, לא חסר ולא יתר, רק באותה מטבע שאבדה. ראו גמרא תמורה טז ע"א: "שלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע: שאל! אמר להם: לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל: שאל! אמר להם: אלה המצות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה ... במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו". התלמיד המחדש שחבריו אומרים לו: כבר היה לעולמים, יענה להם: אולי באמת לא חידשת, אבל החזרתי את המטבע למקומה. בדיוק כפי גודלה. ואיך אני בטוח בכך? כי מה שאני אומר כר נאמר למשה מסיני. המטבע המחודשת, המטבע שנמצאה, היא הקובעת, למפרע, את גודל המטבע שאבדה. מה שנביא לא רשאי לחדש, כי לא בשמים היא בדרך של נבואה ובת קול, יכולים לחדש ולהורות תלמידים וותיקים שבאים בכח שיח בית המדרש שלעולם אינו פוסק. ובכך אנו מתחברים לפסוק בדברים ה יט: "אֵת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל־כָּל־קְהָל־כְּהֵן מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַעֲנַן וְהַעֲרַפֵּל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתֵּן אֶל־יְהוָה לְדִרְשׁוֹת ש"ל יסף" אינו הפסיק, אלא, אדרבא, לא פסק. ראי ירושלמי מגילה פרק א הלכה ה, סנהדרין יז ע"א ועוד). ובע"ה נזכה להשלים ולדרוש גם בנושא נאה זה ולא יסף. ראו דברינו [בת קול בסיני ובבית המדרש](#).

לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו; כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו.¹³

מסכת הוריות דף יד עמוד א – סיני או עוקר הרים

אמר רבי יוחנן: פליגו בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, חד אמר: סיני עדיף, וחד אמר: עוקר הרים עדיף. רב יוסף סיני, רבה עוקר הרים, שלחו לתמן: איזה מהם קודם? שלחו להו: סיני עדיף, דאמר מר: הכל צריכין למרי חטיא.¹⁴

ספרי דברים פסקא קנד – ככל אשר יורוך

"על פי התורה אשר יורוך... ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה" - מצות עשה. "לא תסור מן התורה אשר יגידו לך" - מצות לא תעשה. "ימין ושמאל" - אפילו מראים בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין - שמע להם.¹⁵

אלשיך משלי כב טז – גם דעת המיעוט ניתנה בסיני?

ועוד מאמרם ז"ל שיצאת בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלקים חיים והלכה כבית הלל, כי הנה יראו דבריהם סותרים אלו את אלו, כי איך יהיו דברי אלקים חיים, אך הם דלא כדון וכהלכה! וגם מאמרם ז"ל שכל מה שאפילו תלמיד ותיק עתיד לחדש הכל קבלה נפשו בסיני, והלא כמו זר נחשב! כי כל אשר חידשו גדולי עולם ולא

¹³ ובמדרש במדבר רבה יט ו, תחילת פרשת חוקת: "דברים שלא נגלו למשה, נגלו לרבי עקיבא וחביריו". ובפסיקתא דרב כהנא פרשה ד משה משתוקק שר' אליעזר בן הורקנוס "האחד" יהיה מיוצאי חלציו, ראו דברינו **משה, ר' אליעזר ופרה אדומה** בפרשת חוקת. כמה דיותות נשפכו וכמה קולמוסין נשברו על מדרשים אלה, ואנו לא נוסף עליהם רק נבקש לקשר אותם עם הנושא שלנו. דעתו של משה נתישבה לא משום שחלקו לו כבוד והזכירו את שמו בבית המדרש, אלא משום שראה שהשיח בבית המדרש שומר על קשר עם סיני. גם אם אולי גם בסוף לא הבין מה הם אומרים, כדברי מדרש במדבר רבה. בעיון נוסף, מצאנו התייחסות לקישור הנושא שלנו לגמרא במנחות ולמדרש במדבר רבה בפירוש אור החיים לויקרא יג לז וכן בפירוש תורה תמימה לשמות פרק כד הערה כח ולקהלת פרק א הערה מז. עיקר דבריו של אור החיים הוא שאמנם "אין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה" ו"אין חידוש שלא ידעו משה", אבל הקב"ה "לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה היכן הוא רמוז בתורה שבכתב". וזה בדיוק תפקידם של חכמי ישראל בכל דור ודור: "לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה... ולזה אמרו ז"ל שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה. אין הכוונה שלא ידע משה עיקרן של דברים, הלא ממנו הכל אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה". אולי בדומה להלל שעלה מבבל וידע לסמוך את ההלכה על פסוקים, ראו בדברינו **בני בתירא** בפסח. פירוש תורה תמימה אומר דברים דומים ומדבריו אפשר גם להבין שהוא מתווכח הן עם "משכילים" ששמו ללעג את הרעיון שמשם ידע כל פלפול ופלפול של בית המדרש, והן עם שיטות לימוד של פלפול יתר: "אין הכונה דגופי הפלפולים ממש שעתידיים להתחדש נאמרו למשה, כאשר רצו צרי עין על התלמוד להעמיס... ומצאו מקום להוציא פחותם על התלמוד... אמיתת הכוונה היא שרק עקרי ההלכות והדינים שעתידיים להעלות בכל דור הם נאמרו למשה ולא גוף הפלפולים... כי הפלפול בפני ההלכה הקבועה ע"פ הקבלה הוא בערך פרוזודור לטרקלין... ואחרי שלא היה יכול ר' עקיבא למצוא דין זה מכח הפלפול והסברא, הוכרח לומר שכך היא הלכה למשה מסיני". נראה שכולם יסכימו ששיח ענייני בבית המדרש בו מתלבנת התורה שבע"פ כראוי ומוצאת סמך בתורה שבכתב (ובמקורות שבאו אחריה) – ולא נגרר לפלפולים ש"מכניסים פיל בחור של מחט" (בבא מציעא לח ע"ב), מצטרף לתורה שניתנה למשה מסיני ולדעתו של משה. בכך נתיישבה דעתו של משה, גם אם עדיין יש טעמי דברים שנגלו לר' עקיבא וחביריו ולא נתגלו לו.

¹⁴ ראו מקבילה בברכות סד ע"א, שם נחלקו רבן שמעון בן גמליאל וחכמים, איזה חכם עדיף - מי שעיקר כוחו בידע של המקורות על בורים: מקרא, משנה, תוספתא, הגדות ועוד, או מי שעיקר כוחו בלימוד דבר מתוך דבר, השוואת המקורות, גישור ביניהם, היינו התלמוד. נגמרה זו לא ברור אם זה דיון תיאורטי או מעשי, אבל היא מספרת לנו שלפחות במקרה אחד, אכן הייתה זו שאלה למעשה. כאשר בני בבל שולחים לארץ ישראל את מי עדיף למנות בראש, את רב יוסף סיני או רבה עוקר הרים. תשובת בני ארץ ישראל שסיני עדיף וכך גם משתמע בתלמוד הירושלמי הוריות פרק ג הלכה ה: "הסודרן קודם לפילפלן". נראה שאפשר לקשר עניין זה לנושא שלנו ולראות בו את שני הצדדים כמחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים. לכאורה, אם כל מה שתלמיד עתיד להורות או לחדש יש לו תוקף מסיני, אזי עוקר הרים, המפלפל והמחדש, הוא העדיף. אך מנגד אפשר שאדברא, פלפולים ועוקרי הרים בסברא לא יחסרו בכל דור, ועל מנת שחידושם יהיה אכן כזה שנאמר למשה מסיני, חשוב שבראש הישיבה יעמוד סיני. חשוב שהדמות המרכזית בבית המדרש תהיה זו שמשמרת את המסורת במלואה ומנווטת את עוקרי ההרים הצעירים והוותיקים המבקשים לחדש ולהורות, לדרך המרכזית ולא לשבילים צדדיים. עדיף סיני בראש הישיבה על מנת שהתלמידים יוכלו לחדש ולהורות בדרגה שנותנת לחידושיהם את התוקף של סיני. וכך אכן הכריעו בני ארץ ישראל בתשובתם לבני בבל. וכבר זכינו לדון בהרחבה בנושא זה דברינו **סיני או עוקר הרים – סודרן או פילפלן** בדפים המיוחדים.

¹⁵ כוחם של חכמים לחדש, לתקן וגם לשנות דין תורה (יבמות פט ע"ב, צ ע"א) הוא מן המפורסמות ונשען בעיקרו על הפסוק בפרשת שופטים, דברים יז יא: "עלפי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ראו גם "הלכה עוקרת למקרא" (סוטה טז ע"א, מועד קטן ד ע"ב), חידושי בית דינו של בעז (רות רבה ד ה), "פעמים שביטול של תורה זהו יסודה" (מנחות צט ע"ב), ביטול השקייית סוטה, קביעת חנוכה ופורים כולל הברכה "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", סמכות האב על בניו ובנותיו ועוד. די לנו בדוגמא קטנה שחכמים, במלחמתם עם הצדוקים, התירו קצירת העומר בשבת (מנחות פרק י משנה ג, גמרא עב ע"ב), ומנגד ביטלו מצוות לשופר ולולב בשבת מחשש טלטול ברשות הרבים. נראה שלכל המקורות האלה על כוחם של חכמים אפשר להוסיף את הדברים שהבאנו כאן. שיח בית המדרש, כל מה שתלמיד ותיק עתיד להורות או לחדש, לאו דווקא נשיא ואב בית הדין – מקבל כח של תורה מסיני. ומי קבע זאת? חכמים ע"ס דרשת הפסוקים! ראו דברינו **ככל אשר יורוך** וכן **על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין**, בפרשת שופטים וכן **על לעשות לה' הפרו תורתך** במגילת רוח.

עלתה כך ההלכה, יהיה מקובל משם והוא הפך האמת! ואם נאמר שלא אמרו אלא על מה שהוא כהלכה, למה נמנע האמת מאשר לא נפסקה הלכה כמותו, אחר שגם נפשו שם היתה כנפש חברו? היתכן שנפש אחת שמעה מה שנאמר שם, וזולתה היתה כחרשת לא תשמע או תשמע בהפך? ואם כולן שמעו האמת, למה יערה על אחד רוח ממרום לזכור ולחדש מה ששמעה נפשו, ומחברו חסיד כמותו יגרע.¹⁶

מסכת חולין דף ו עמוד ב – מקום הניחו לכל דור להתגדר בו

אמרו לו: מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור, אתה תנהוג בו היתר? דרש להן מקרא זה: "וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן", אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערו! אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו. מכאן, לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה, שאין מזיחין אותו, ואמרי לה: אין מזיחין אותו, ואמרי לה: אין מזיחין אותו.¹⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: שמנו נפשנו בכפנו ושלחנו מימינו בים הגועש של "מסורת מול חידוש", נושא גדול ונכבד שרבים וטובים האריכו ועוד יאריכו מן הסתם לדון בו. ראו [ספרו של שלום רוזנברג: לא בשמים היא, תורה שבע"פ - מסורת וחידוש](#), הוצאת תבונות, מכללת הרצוג, תשנ"ז וכן ספרו של משה הלברטל, [מהפכות פרשניות בהתהוותן: ערכים כשיקולים פרשניים במדרשי הלכה](#), הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, ירושלים תשנ"ט. ולא טבלנו בו אלא כמכחול בים וכמדליק מנר לנר (שיר השירים רבה א א). ואם יבוא מאן דהוא ויאמר על דף זה: "ראה זה חדש הוא", יבואו החברים הוותיקים והמלומדים ויאמרו בצדק: "כבר היה לעולמים, אשר היה מלפנינו".

¹⁶ אלשיך מתחבט בשאלה כיצד מסתדרת הדרשה שלנו וגם הדרשה "אלו ואלו דברי אלהים חיים" (עירובין יג ע"ב) עם ריבוי הדעות בבית המדרש. מה נעשה עם דברים שאמר לא רק תלמיד וותיק, אלא חכם גדול מחכמי ישראל ודעתו לא התקבלה להלכה? התשובה שהוא נותן בהמשך דבריו (שלא נוכל להביא כאן) היא על דרך הקבלה והמיסטיקה ונשאיר למטיבי שאיבת המים לעיין בדבריו שם. לעניינינו, נראה שכאן הגענו לנושא הגדול ונכבד של מקור המחלוקות וריבוי הדעות במסורת היהודית, אם הכל ניתן מסיני. ואולי לפי דברינו שהצענו כאן, אין כלל קושי. כל הדעות ניתנו בסיני וגם הכח להכריע בהלכה. מרגע שהוכרעה הלכה כפי שהוכרעה 'איגלאי מילתא למפרע' שזו ההלכה שנאמרה (להלכה) בסיני. ראו המדרשים על ריבוי הקולות שהיה במעמד הר סיני כמו שיר השירים רבה פרשה א. ראו דברינו [קול אחד וקולות רבים](#) בפרשת בעלזתך. ויש כמובן לעיין עוד בנושא נכבד זה.

¹⁷ ראו רש"י על גמרא זו: "מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו - כשיבואו בנינו אחרינו אם לא ימצאו מה לתקן במה יגדל שמם?". ראו ביטוי דומה בנושא הגדולה שמן הראוי שנשאיר ממנה לבנינו: "הבאים אחריו בהמה ירעו?" (מגילה כח א). לכל דור הזכות לחדש ולתקן הראוי בעיניהם ואין לסכור זכות זו בשל דורות הקודמים. סוף דבר, נראה שהכלל: "כל מה שתלמיד עתיד לחדש כבר נאמר למשה בסיני", הוא מאמר מתוחכם ביותר ושטר פתוח מאין כמוהו לחדש ולהתחדש, בתחומי ההלכה הנצרכים בכל דור ודור.